

RÜSTƏM ƏHMƏDOV
Sumqayıt Dövlət Universitetinin
t.e.n., dosenti
Rustam814@hotmail.com

KRİM XIX ƏSRİN II YARISI- XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİ

Açar sözlər: Krım, kapitalist, nəqliyyat, sənaye, kənd təsərrüfatı, ticarət

Ключевые слова: Крым, капиталист, транспорт, промышленность, сельское хозяйство, торговля

The key words: Crimea, the capitalist, transport, industry, agriculture, trade

XIX əsrin II yarısında Rusiyada kapitalist ukladı qələbə çaldı və kapitalist əsasları üzərində ölkədə iqtisadi inkişaf başlandı. Xüsusilə ölkədə kapitalizmin sürətlə inkişafına təhkimçilik hüququnun ləğv olunması da güclü təsir göstərmişdi. 1861-ci ildən sonra RusiyaAvropanın əsrlərlə keçdiyi kapitalizmə o sürətlə daxil oldu. Belə ki, ölkədə kapitalizmin inkişaf mərhələsini göstərən bir neçə faktlar bunu sübut edə bilər: dəmiryol xətlərinin çəkilişi 1861-ci ildən 1895-ci ilə qədər 23 dəfə genişlənməmişdi. Əgər dəmiryollarının uzunluğu 1861-ci ildə 1500 verst olduğu halda, 1895-ci ildə 3400 verst olmuşdu. Çay gəmiçiliyi 6, dəniz gəmiçiliyi isə 7 dəfə artmışdı. Daxili və xarici ticarət nisbətən genişlənməmişdi. Xarici bazarlara taxıl ixracatı 5,5 dəfəyə qədər qalxmışdı. 1860-1890-cı illər ərzində kömür çıxarılması 20 dəfə yüksəlmişdi. Yeni sənaye sahələri olan neft və maşınqayırma sahələri inkişaf edirdi. Krım yarımadası kapitalizmin inkişaf tempinə görə ölkənin digər ərazi və əyalətləri içərisində birinci yerdə gedirdi. Bunun birinci səbəbi Krım kəndlərində təhkimçilik qanunlarının işləməməsi, ikinci, Krım kəndlərində hələ çox-çox əvvəllər islahata qədər geniş surətdə əmtəə-pul münasibətlərinin inkişaf etməsi. Hansı ki, kənd təsərrüfatı sahələri məs: üzümçülük, bağçılıq, qoyunçuluq özündə kapitalist xarakterini əks etdirən sənaye üsuluna keçmişdilər. Üçüncüsü, Krıma mərkəzi quberniyalardan çoxlu miqdarda əhali və xüsusilə də kənd təsərrüfatı fəhlələri axışb gəlirdi. Dördüncüsü, Krımın iqtisadi inkişafında böyük rol oynamış, hansı ki, 1875-ci ildə tikintisi başa çatdırılan Lozava-Sevastopol dəmiryolu. Bu dəmir yolu yarımadaının ölkənin sənaye mərkəzləri ilə əlaqəsini yaratmış, kənd təsərrüfatı məhsullarının daxili bazara daşınmasını asanlaşdırmışdı. [1-21]

Krımın əhalisi. XIX əsrin I yarısında, xüsusilə də Krım müharibəsindən sonra yarımadaında fəhlə qüvvəsi azlıq təşkil edirdi. Yarımadaının çöllük rayonlarında əhali az məskunlaşmışdı. Belə ki, Perekop qəzasında 40 desyatin (torpaqda- bir ailə), Yevratoriya qəzasında 30 desyatin, Feodosiya qəzasında 18 desyatin, Simferopolda 11 desyatin, Yaltada 6 desyatin torpaq ərazilərinin hər birində bir ailə yaşayırdı.

Krım yarımadasının şəhər və kəndlərində yaşayan əhalinin ümumi sayı 1865-ci il məlumatına görə 194000 təşkil edirdi. Bunlarda 5/2 hissəsi şəhərlərdə, 5/3 hissəsi isə kəndlərdə yaşayırdı. Ancaq XIX əsrin 60-cı illərinin sonlarından etibarən isə Krımın əhalisi sürətlə artmağa başladı. Belə ki, 1865-ci ildən 1897-ci ilə qədər əhalinin sayı 3 dəfə artdı. 194 mindən 547 minə çatdı. 1897-ci ildə şəhər əhalisinin ümumi sayı yarımadaının bütöv əhalisinin 41,9% -ni təşkil edirdi. Krım yarımadasının şəhərlərində əhalinin artım tempi Rusiyanın digər şəhərlərinə nisbətən çox yüksək idi. Belə ki, 1863-1897-ci illərdə Rusiyanın 34 şəhərində əhalinin artımı 97% təşkil etdiyi halda, Krım yarımadasının 32 şəhərində bu artım 190 % olmuşdu. [3-299]

Ümumiyyətlə, Krımın şəhərlərindəki əhalinin artımı hətta artımdan da yüksək idi. Məsələn: Rusiyanın mərkəz ərazisindəki şəhər əhalisinin artımı 1851-ci ildə 7, 8%, 1897-ci ildə 13% təşkil etdiyi halda, Krımda 1850-ci ildə şəhər əhalisi 27%, 1897-ci ildə isə 41,9% olmuşdur. Krımda əhalinin yüksək tempə artmasının ən başlıca səbəbi bu ərazidə kapitalizmin sürətlə inkişafı idi.

Krımın münbit, əhalisi az olan torpaqlarına Rusiyanın Kursk, Orlovsk, Poltava və digər mərkəz rayonlarından çoxlu miqdarda əhali kütləsi axışb gəlməyə başladı. Krıma rusalardan əlavə almanlar, yunanlar, ermənilər, bolqarlar, polyaklar, çexlər və s. xalqlar da köçüb gəldilər. Beləliklə, Krımın əhalisi öz milli tərkibinə görə rəngarəng oldu. Çar hökuməti köçüb gələnlərə bərabər münasibət bəsləmirdi. Hökumət alman kolonistlərinə xüsusi diqqət yetirirdi. Belə ki, hər bir alman ailəsi 65 desyatin torpaq aldı və hökumətin bütün güzəştlərindən (vergilərdən və hərbi xidmətdən azad olmaq, əlverişli şərtlərlə kredit almaq) istifadə etdilər. Yerdə qalan gəlmə qeyri-rus əhali kütlələrinə də az-çox yardım göstərilirdi. Bu gəlmə əhali kütləsi Rusiyanın Krımda mürtəcə dayağına çevrildi. Onsuz da az olan yerli əhali tamamilə sıxışdırıldı. [6-356]

Sənaye şəhərləri- XIX əsrin II yarısında Krımın inkişaf etmiş sənayesi böyük müvəffəqiyyətlər əldə etdi. Kapitalizmin inkişafı nəticəsində yeni fabriklər, zavodlar yarandı, köhnə istehsal sahələri genişləndi, fəhlələrin sayı artdı. Krım sənayesi yerli məhsulların hesabına fəaliyyət göstərirdi. Öndə gedən sənaye sahələri isə konserv zavodları, tütün fabriki və un-çörək kombinatları idi. XX əsrin başlanğıcında Krımda ən böyük zavod Kerç metallurjiya zavodu idi. 1900-cu ildə Simferopolda 40-dan çox sənaye müəssisəsi var idi. Az-çox iri müəssisələr 4 iri konserv zavodu və tütün fabriki hesab olunurdu. Yerdə qalan müəssisələr isə kустar tipli və hərəsində 5-10 muzdlu fəhlə çalışan kiçik istehsal sahələri idi: dəyirmanlar, 2 pivə zavodu, dəri emalı zavodu, çuqun-yayma zavodu, sabunbişirmə zavodu və s. Sevstopolda nisbətən iri müəssisə gəmi təmiri emalatxanası hesab olunurdu. Bu emalatxana isə fərdi auksioner cəmiyyəti olan "Rusiya gəmiçiliyi və ticarəti cəmiyyəti"nin idi. Bu auksioner cəmiyyət hansı ki, 1859-cu ildə yaradılmışdı ki, artıq XIX əsrin sonlarında Qara dənizdə bütünlüklə rus ticarətini öz əlində cəmləmişdi. Hətta liman şəhərlərinin hər birində bu cəmiyyətin ticarət idarələri, gəmi təmiri və gəmi quraşdırma müəssisələri var idi ki, hansı ki, burada paraxodlar, hətta iri hərbi gəmilər düzəldilirdi. Şəhərlərdə və müəssisələrdən əlavə nisbətən iri dəyirmanlar da işləyirdi, hansı ki, onların məhsulları eksporta göndərilirdi. Kerçdə 1901-ci ildə əsas sənaye sahələrindən biri dəmir filizi çıxarma müəssisəsi idi. 1899-cu ildə Kerç dəmir filizinin sürətli inkişafının bir neçə səbəbləri var idi. Birinci- 1899-cu ildə Kerçdə yeni metallurjiya zavodu tikildi, hansı ki, 1901-ci il böhranı nəticəsində bağlandı. İkincisi, Kerç filizini 1900-cu ildən başlayaraq dəmiryolu vasitəsilə daşımağa başladılar ki, Kerç Lozova-Sevastopol baş dəmiryol xəttinə birləşdirilmişdi. Bundan başqa həmin dövrdə lazımı qədər böyük müəssisə Mesarsudinin tütün fabriki var idi. O həm də balıq istehsalı ilə də məşğul olurdu. Feodasiyada iri müəssisə Stambolinin tütün fabriki və eynəmin konserv kombinatı hesab olunurdu. Yevpatoriyada, Baxçasayda və Krımın digər sahələrində iri sənaye müəssisələri yox idi. Ancaq çox da böyük olmayan kустar tipli emalatxana və fabriklər var idi. Məs: 1900-cu ildə Yaltada 40-a qədər cırdan (xırda) müəssisələr qeydə alınmışdı. [5-80]

XIX əsrin 70-ci illərinə qədər Krımda ən iri yerli duz sənayesi tuturdu. Lakin Ukraynada daş duzun çıxarılması ilə Krımda duzun çıxarılması ilə Krımda duz sənayesi bağlandı. Sənaye üsulu ilə çıxarılan duz sənayesi bağlandı. Sənaye üsulu ilə çıxarılan duz XIX əsrin 90-cı illərində 19 milyon puddan 26 milyon puda qalmışdı. Krımın iqtisadi inkişafına güclü təsir göstərən amillərdən biri də dəmiryolunun çəkilişi olmuşdu. 1974-cü ildə Lozova- Simferopol dəmir yolunun çəkilişi başa çatdırıldı və 1874-cü il iyun ayının 2-də ilkqatar Simferopol stansiyasına daxil oldu. 1875-ci ildə isə dəmiryol xətti Sevastopola qədər uzadıldı. 1892-ci ildə Çanqayadan Feodosiyaya, 1900-cu ildə isə Vladislav-Kerç dəmiryol xətlərinin çəkilişi başa çatdırıldı. Dəmiryol xətlərinin çəkilişi başa çatdırıldı. Dəmiryol xətlərinin çəkilməsi Krımın sənayesinə, xüsusilə də kənd təsərrüfatının capitalist yönümündə inkişafına güclü təsir göstərdi. Baxmayaraq ki, Krımda sənaye sahələri inkişaf edirdi, ancaq hələlik kənd təsərrüfatı əsas iqtisadi tərəf olaraq qalırdı.

Kənd təsərrüfatı- Krımda əkinçiliyin inkişafı təhkimçilik hüququnun ləğvinə qədər işçi qüvvəsinin çatışmamasına görə dayanmışdı və bazarlarda çoxlu miqdarda kənd təsərrüfatı məhsulları görünmürdü. Təhkimçiliyin ləğvindən və dəmiryol xəttinin çəkilməsindən sonar bu maneə aradan götürüldü. Hər il bura Rusiyanın mərkəzi rayonlarından minlərlə mövsümi işçilər gəlirdilər. Beləliklə,

kənd təsərrüfatı çoxlu miqdarda ucuz işçi qüvvəsilə təmin olundu. Ümumiyyətlə, Krımda kapitalizm böyük sürətlə getməyə başladı.

XX əsrin əvvəlindən Krımda əkinçilik təsərrüfatı tamamilə kapitalist relsi üzərinə keçirildi. Xüsusilə Krımın çöllük ərazilərində ciddi dəyişikliklər baş verdi. Buradakı torpaq sahibkarları bazaar üçün münasib olan tarla işləri ilə məşğul olmağa başladılar və çox vaxt torpağa onlar üçün daha əlverişli olan taxıl əkirdilər, qoyunçuluq təsərrüfatı ilə isə az məşğul olurdular. Taxılçılıq təsərrüfatı Krım çöllərindən qoyunçuluğu sıxışdırıb çıxarırdı. XIX əsrin 60-cı illərindən başlayaraq qoyunların sayı kəskin sürətdə aşağı düşməyə başladı. 1866-1880-cı illər ərzində qoyunların sayı 2360 mindən 138 minə qədər azalmışdı. Qoyunçuluq təsərrüfatının azalması taxılçılıq üçün yeni sahələrin çoxalmasına gətirib çıxartdı. XIX əsrin 80-cı illərindən etibarən əkin sahələri xüsusilə genişlənməyə başlamışdı. Belə ki, 35 il müddətində Krımda əkin sahələri 20400-dən 84900 desyatınə qədər artmışdı. Taxıl məhsulları əmtəə xarakterli idi və yalnız bazar üçün istehsal olunurdu. Belə ki, satış üçün nəzərdə tutulmuş taxılın daşınmasına görə Tavritski quberniyası Samara quberniyasından sonar ikinci yeri tuturdu. Məs: Samara quberniyasında hər bir adama düşən taxılın miqdarı 15,94 pud olduğu halda, Tavritski quberniyasında 15,31 pud, Avropa Rusiyasında isə 2,33 pud olmuşdu. Çox saylı mülkədar-zadəgan və varlı qolçomaq təsərrüfatları yarımadaanın düzən torpaqlarında yerləşmişdi və muzzdlu əməkdən geniş sürətdə istifadə olunurdu. Bir-biri ilə rəqabət aparan mülkədar və qolçomaqlar təsərrüfatları yarımadaanın düzən torpaqlarında yerləşmişdi və muzzdlu əməkdən geniş istifadə olunurdu. Bir-biri ilə rəqabət aparan mülkədar və qolçomaqlar öz təsərrüfatlarında əmək məhsuldarlığını artırmaq üçün yeni kənd təsərrüfatı maşınlarından istifadə edirdilər. [3-299]

XIX əsrin sonlarına yaxın satış üçün əsas rol oynayan taxıl məhsulları qoyunçuluğu sıxışdıraraq daha çox əmtəə xarakterli olan üzümçülük, bağçılıq və s. kənd təsərrüfatı sahələrinə güclü təsir göstərirdi. Krım müharibəsinin gedişində Sevastopolda, Belbeydə, Qaçında və Almin vadisindəki üzüm bağları məhv edilmişdi. Bununla da üzümçülüyə ağır zərbə vurulmuşdu. Bundan əlavə üzüm bağları 70-ci illərə qədər pis becərilədiyinə görə boş sahələrə çevrilmişdi. 70-ci illərdən sonar üzümçülüyə diqqət verildi. Belə ki, 80-cı illərin ortalarında üzüm sahələri 5482 desyatın, 1892-ci ildə isə 6662 desyatınə çatmışdı. Üzümçülüyn inkişafına dəmir yolu güclü təsir göstərirdi. Məs: üzümü Mərkəzi Rusiyanın bazarlarına təzə halda çatdırmaq üçün ancaq dəmiryolları əlverişli idi. 80-cı illərdə 24 min pud üzüm Rusiyanın mərkəzi şəhərlərinə daşınmışdı. Üzümçülük öz növbəsində çaxırçəkmə sənayesinin yaranmasına gətirib çıxartdı. Bu sahə ilə məşğul olan sənaye və ticarət firmaları: Qurzufədə Qubunun, Aluştavada Tokmakova, Kasteldə Tayurilərin, Ayı-davda Xristoforanın iri çaxır zavodları fəaliyyət göstərirdi. XIX əsrin 90-cı illərində ümumi çaxırının emalı dəyəri 3000000 manat olan 2000000 vedrə olmuşdu. Böyük üzüm sənaye sahələri fəaliyyətlərini davam etdirirdilər.

Ticarət- Sənayenin inkişafı və xüsusilə də ticarət-sənaye əkinçiliyinin inkişafı öz növbəsində ticarətin inkişafına əsaslı təsir göstərirdi. Simferopol, Kerç, Yevpotoriya və başqa şəhərlər Krımın iri ticarət mərkəzlərinə çevrildilər. 1900-cu ildə Simferopolda 650 ticarət müəssisəsi (mağaza, lavka və s.). Bu müəssisələrin ticarət dövriyyəsi 10 milyon mant təşkil edirdi. Burada ən çox satılan məhsullar- çaxır və təzə meyvələr idi. Ən iri ticarət mərkəzi Yevpatoriyada yerləşirdi. XIX əsrin sonunda burada illik dövriyyəsi 8 milyon manta təşkil edən 350 ticarət müəssisəsi işləyirdi. Baxçasarayda, Qarasubazarda və eləcə də digər məntəqələrdəki bazarlar öz həcminə görə balaca idi. [2-164]

XIX əsrin axırncı onilliklərində Krımdan mərkəzi quberniyalara meyvələr, çaxır, tütün, konserv məhsulları və balıq daşınırdı. Kerç yarımadasından su və dəmir yolu vasitəsilə Ukraynaya böyük miqdarda duz və dəmir filizi göndərilirdi. Daxili bazarın genişlənməsi öz növbəsində xarici ticarətin artmasına gətirib çıxartdı. Belə ki, xarici ticarət əlaqələri Krımın 2 başlıca dəniz limanları – Sevastopol və Feodasiya vasitəsilə həyata keçirildi. 1886-cı ildə xarici ticarət dövriyyəsi bu iki liman vasitəsilə 2799940 manat təşkil etmişdi.

XIX əsrin 80-cı illərində orta illik ticarət dövriyyəsi 18 milyon 700 min olmuşdu. XIX əsrin sonlarında isə orta illik ticarət dövriyyəsi 24 milyona çatdı. Həmin limanlar vasitəsilə yalnız Krımın malları deyil, eyni zamanda Rusiyanın digər rayonlarından gətirilən mallar da, xüsusilə də Ukraynanın Tavritski quberniyasından gətirilən taxıl məhsulları da ixrac olunurdu. Beləliklə, Krımın bu iki şəhəri

beynəlxalq dəniz limanı oynamağa başlayırdı. 1886-cı ildə sərhəddən kənara bu iki liman vasitəsilə 2200000 pud taxıl, 80-cı illərdə 17 milyon pud, XIX əsrin sonlarında isə 25 milyon taxıl ixrac olunmuşdu. Sevastopol, Feodosiya limanlarından başqa, Yevpotoriya və Kerç limanları vasitəsilə də az miqdarda mallar ixrac olunurdu. Beləliklə, Krım limanları vasitəsilə ticarətin genişlənməsi nəticəsində 1875-1887-ci illərdə gömrükdən gələn gəlir 6 dəfə artmışdı.

Əhalinin vəziyyəti- Kapitalizmin inkişafı nəticəsində Krımın şəhərlərində və kəndlərində muzzdlu işçilərin-fəhlələrin sayı sürətlə artırdı. Krımda proletariyatın sayı ancaq gəlmə fəhlələrin və kəndlilərin hesabına çoxalırdı. Belə ki, hər il on minlərlə ac, yoxsul kəndlilər, piyada iş axtarmaq üçün Krıma gəlirdilər. Həmin kəndlilər burada yeni yaradılmış fabrik və zavodlarda, mülkədar və qolçomaq təsərrüfatlarında muzzdlu işləyirdilər. Lakin onların çoxusu geri qayıtmır, burada daimi yaşayışçıya çevrilirdilər.

Həmin sənaye müəssisələrində geniş miqyasda qadın və uşaq əməyindən istifadə olunurdu, xüsusilə də tütün fabriklərində və konserv zavodlarında. 1900-cu ildə konserv zavodunda 51% qadın, tütün fabrikində isə 43% qadın işləyirdi. Uşaq əməyi ən çox tütün fabriklərində tətbiq olunurdu. Belə ki, siqaret doldurmaq müəssisəsində fəhlələrin 78%-ni uşaqlar təşkil edirdi. İstehsal müəssisələrində fəhlələr üçün hüç bir şərait yaradılmamışdı.

Kəndlərdə batrakların işi çox ağır idi. Mövsümi üsulla işləyən batrakların əməyindən ən çox alman kolonistləri və xutor qolçomaqları istifadə edirdilər. Mövsümi batrakların işi tütün plantasiyalarında xüsusilə ağır idi. Hətta həmin dövrün mətbuatı da tütün plantasiyalarında işləyən fəhlələrin ağır vəziyyətindən yazırdı. Batraklar əsasən kartof və buğdadan hazırlanmış qaşa şorbasına ("sahibkar xarçası") işləyirdilər. [4-354]

Ukraynanın mərkəzi quberniyasından on minlərlə kəndli hər il Krımın kənd təsərrüfatı işlərində işləmək ümidi ilə gəlirdilər. Xüsusi "muzzdur" bazaları meydana gəlmişdi. Tavritski quberniyasının Kaxovka qəsəbəsinə 40 min batrak iş almaq ümidi ilə toplaşmışdılar. Kaxovkadan başqa Canka, Taqanaş kimi iri-iri muzzdur bazarları da yaranmışdı. Batraklarla bağlanan müqavilələr yalnız şifahi olurdu və əksər hallarda onların muzzdu ancaq "sahibkar xarçası" olurdu. Mövsümi fəhlələr bir neçə dərəcəyə bölünürdü: 1). Kənd təsərrüfatı işlərinin bütün növlərində işləməyi bacaran tam fəhlələr; 2). 3-4 nəfərdən ibarət və bütün işləri bacaran 20 yaşına qədər gənclər; 3). Qadınlar və zəif yarım fəhlə işçilər; 4). 8 yaşından 14-16 yaşına qədər olan və yarım fəhlə sayılan uşaqlar. Uşaqlar yalnız "xarçi"yə görə işləyirdilər və heç bir muzzd almırdılar. Fəhlələrin əmək haqları məhsulun bol və az olmasından da çox asılı idi. Çünki sahibkar ona uyğun işçilərin əmək haqlarını qaldırır və azaldırdı. [2-164]

XIX əsrin sonlarında Krımın çoxlu sayda kəndliləri torpaqsız qalmışdı. Torpaqsız qalan kəndlilər ya iş dalınca şəhərlərə gedir, ya da şərtlərlə mülkədar və qolçomaqlardan torpaq icarəyə götürürdülər. İcarə sistemi Krımda çox inkişaf etmişdi. Belə ki, 1887-ci ildə burada 300000 desyatin torpaq icarəyə verilmişdi. İcarə müqavilələri şifahi bağlandığına görə sahibkar onu istədiyi vaxt qova bilərdi. İcarədarların vəziyyəti muzzdlu işləyən batrakların vəziyyətindən pis idi. Beləliklə, Rusiyada kapitalizm əhalinin ən ağır formada istismarı hesabına inkişaf edirdi. [7-22]

ƏDƏBİYYAT

1. Памятная книжка. Таврической губерния. 1889 г. Отд. IV, стр.21
2. П.Сумароков «Досуги крымского судьи», СПб, 1803-1805 г.г. Ч. I, стр.164.
3. А.Скальковский. Хронологической обзорение истории Новороссийского края. 1730-1823 г.г. Одесса, 1838 г. Ч.2., стр.299.
4. А.Демидов. Путешествие в южную Россию, совершенное в 1837 г. Москва, 1853 г., стр.354.
5. Мемуары, относящиеся к истории южной Руси, выпуск №1-2, Киев, 1890 г., стр.80.

6. М.Н.Бережков «Русские пленники и невольники в Крыму», труды VI археологического съезда 1884 г.
7. А.Н.Маркевич. «Освобождение крестьян в Таврической губернии», Симферополь, 1911 г., стр.21-22.

РУСТАМ АХМЕДОВ
Сумгаитский Государственный Университет
к.т.н., доцент
Rustam814@hotmail.com

КРЫМ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА – В НАЧАЛЕ XX ВЕКА

Во второй половине XIX века в России установился капиталистический строй и в стране началось экономическое развитие на основе капиталистических способов развития. Указ об отмене крепостного права оказал особое влияние на темпы этого развития. После 1861-го года Россия вступила этими темпами в эпоху капитализма, к которому веками шла Европа. По темпам развития капитализма Крымский полуостров находился на первом месте по сравнению с другими областями России. Причина этого являлись разработка законов крепостничества среди крестьян Крыма, развитие товарно-денежных отношений, строительство железных дорог и развитие других областей промышленности.

AKHMEDOV R.V.
Rustam814@hotmail.com

KRIM IN THE SECOND HALF OF XIX CENTURY – AT THE BEGINNING OF XX CENTURY

In the second half of XIX century i Russia defeated capitalism and begane ekonomical development.

Decree about abolition of serfdom influenced for speeds of this development. After 1861 Russia entered to the capitalist system. Krim was the firstplace for the temp of growth economy than the other regions of Russia. The main reason was development of lows of serfdom, development of commodity – money relations, bulding of railways and other fields of industry.

Rəyçi: prof. A.Baxşəliyev, t.e.d. R. C. Süleymanov
SDU Humanitar fakültələr üzrə tarix kafedrasının 07 iyul 2010-cu il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №10)